

УДК 355.541:237

С. В. СІНКЕВИЧ,

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальновійськових дисциплін факультету охорони та захисту державного кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ЗАСТОСУВАННЯ ЕВРИСТИЧНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ – ОСНОВА ВИПЕРЕДЖАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Статтю присвячено методичним аспектам викладання військово-спеціальних навчальних дисциплін. Доведено, що основою випереджального характеру професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників є застосування евристичного методу навчання під час проведення з курсантами занять з військово-спеціальних дисциплін.

Ключові слова: *військово-спеціальні дисципліни, випереджальний характер, евристичний метод, майбутні офіцери-прикордонники, навчання, професійна підготовка.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Добір ефективних методів навчання для забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців залишається актуальною науковою проблемою для науково-педагогічного складу. Широкий спектр нормативних документів з організації, планування та ведення навчально-виховного процесу, науково-методичних рекомендацій, результатів аналізу різноманітних контрольних заходів у контексті навчально-виховного процесу у вищому військовому навчаль-

ному закладі не дозволяють чітко обрати методику проведення тих чи інших видів занять.

Особливе місце у цьому контексті посідають заняття практичної спрямованості, основною метою яких є формування (розвиток) професійно-важливих якостей, необхідних для виконання функціональних обов'язків, а також набуття фахівцями практичних навичок майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Значну кількість досліджень присвячено методичним особливостям загальновійськової підготовки майбутніх офіцерів: розробку методики підготовки та проведення різних видів занять з майбутніми офіцерами запасу започатковано у роботі В. В. Райка [1], особливості використання інтерактивних методів навчання під час вивчення військово-спеціальних дисциплін представлено у працях М. І. Кабачинського, Т. В. Бунеева, С. В. Сінкевича [2], методичні аспекти організації та проведення ротного тактичного навчання з майбутніми офіцерами запасу, методику використання імітаційних засобів на польових заняттях розглядав С. В. Сінкевич [3; 4]. Проте, поза увагою науковців на цей час залишаються наукові підходи до добору таких методів навчання, за допомогою яких забезпечувався би випереджальний (відносно динаміки майбутньої професійної діяльності) розвиток професійно-важливих якостей.

Метою статті є уточнення особливостей використання таких методів проведення занять з військово-спеціальних дисциплін, за допомогою яких забезпечувався би випереджальний характер професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати останніх досліджень учених-дидактів показали, що евристичний метод навчання виведений на рівень методологічного принципу та може виступати основою нового типу навчання – евристичного – розвитку інтуїтивних процесів у діяльності курсантів з метою вирішення творчих (обов'язково прикладних) завдань професійної спрямованості.

До основних функціональних характеристик евристичних методів зараховано:

спрямування навчально-пізнавальної діяльності курсантів на пошук правильних рішень;

поступове обмеження обсягу варіантів за умови наявності великої кількості можливих шляхів вирішення того чи іншого завдання.

Чим більше невизначених та нетрадиційних алгоритмів вирішень потребують завдання, тим більш евристичним є їх потенціал. Особливістю евристичних методів навчання є розширення для кожного курсанта можливостей для самореалізації та самоактуалізації, що у свою чергу визначає виникнення у нього бажання творити.

У перекладі з грецької *heurisko* (еврика) – “відкриваю”, “відшуковую”, “знаходжу”. Тут мова йде про пошук відповідей або алгоритмів дій при вирішенні тих чи інших завдань. Кінцевою метою евристичного навчання є не отримання конкретних знань, а творча самореалізація курсанта. Тому науково-педагогічним складом оцінюється не якість засвоєння певних знань з конкретної навчальної дисципліни, а творчі здобутки майбутнього офіцера-прикордонника у цій галузі.

Евристичне навчання базується на таких принципах:

особистісне цілепокладання;

вибір індивідуальної освітньої траєкторії;

продуктивність навчання;

первинність освітньої продукції;

ситуативність навчання;

освітня рефлексія.

У наукових дослідженнях зустрічаємо інтеграцію (а іноді й підміну) понять “евристичне” та “проблемне” навчання. Проте між цими методами є відмінності. У навчально-пізнавальній діяльності курсанта в проблемному навчанні майбутній офіцер-прикордонник працює над досягненням конкретного результату, або хоча б має напрям (алгоритм) вирішення поставленого завдання, а в евристичному навчанні немає правильної відповіді, і результат заздалегідь невідомий. Завданням проблемного навчання є передавання досвіду від викладача до курсанта нестандартним способом (шляхом постановки пізнавальної проблеми), а евристичне навчання передбачає набуття особистого досвіду. Із урахуванням викладеного констатуємо те, що проблемне навчання часто

виступає підготовчим етапом для евристичного: перш ніж створювати власний продукт учасника навчально-виховного процесу, курсант повинен засвоїти способи його створення.

Евристичне навчання відрізняється також і від розвивального навчання, оскільки ставить і вирішує якісно нове завдання: розвиток не тільки особистості курсанта, але й траєкторії його освіти, включаючи розвиток цілей, технологій та змісту освіти.

Евристичне навчання можна використовувати під час проведення різних видів занять практично з будь-якої навчальної дисципліни, головне – сформулювати доступне й відкрите завдання. Наприклад, на заняттях з “Радіаційного, хімічного, біологічного захисту підрозділів”:

практичне, (тема 2 – Засоби індивідуального та колективного захисту, заняття 2 – Порядок використання засобів індивідуального захисту) курсантові на основі отриманих теоретичних знань під час проведення групового заняття з вказаної теми пропонується під керівництвом викладача визначити порядок використання засобів індивідуального захисту органів дихання (ізолювальних дихальних апаратів ІП-4 або ІП-5). Далі тренування персоналу навчальної групи здійснюється після виконання традиційного для практичного заняття алгоритму викладення навчального матеріалу:

розповідь – показ – тренування;

практичне, (тема 3 – Прилади радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю, заняття 2 – Порядок використання приладів радіаційної, хімічної розвідки та дозиметричного контролю) курсантові пропонується виміряти рівні радіації (радіаційний фон) без використання інструкції з користування приладом або відповідних навчальних карт на основі отриманих теоретичних знань під час проведення групового заняття з теми. Після оцінювання викладачем результатів пошуку шляхів практичного вирішення цього завдання курсант закріплює отримані практичні навички за допомогою інструкції (навчальної карти);

індивідуальне, (тема 4 – Спеціальна обробка. Прийоми та способи спеціальної обробки, заняття 2 – Порядок використання технічних засобів для проведення спеціальної обробки) курсантові на основі отриманих теоретичних знань під час проведення групового заняття із зазначеної

теми пропонується самостійно визначити порядок підготовки дегазаційних комплектів до роботи (ІДК-1, ДК-4, ТДП). Далі курсант самостійно перевіряє правильність підготовки ним комплектів (приладів) до використання за допомогою відповідних інструкцій;

практичне, (тема 9 – Дії підрозділів в особливих умовах (як удень, так і вночі), заняття 2 – Особливості застосування димових засобів. Способи і методи захисту персоналу, техніки, озброєння, фортифікаційних споруд та будівель від дії запалювальних речовин або сумішей) курсантові пропонується на основі отриманих теоретичних знань під час проведення групового заняття з теми на фоні нескладної тактичної обстановки визначити порядок використання димових засобів з метою прикриття дій підрозділу (особливість роботи полягає у тому, щоб курсант самостійно дійшов висновку про те, що для застосування димових засобів попередньо потрібно визначити напрям вітру у приземному шарі повітря, тип та необхідну кількість димових засобів) тощо.

Звичайно, евристичне навчання не може цілком замінити традиційне, але використовувати його як додаток до традиційних методів для розвитку творчих здібностей можна. Безпосередня участь автора у навчально-виховному процесі як керівника занять з навчальної дисципліни “Радіаційний, хімічний, біологічний захист підрозділів” дозволяє дійти висновку про те, що курсантові завжди приємно відчувати себе повноправним учасником будь-якого виду заняття, коли йому дають можливість отримати знання самостійно, нехай навіть методом проб і помилок.

Такий підхід до викладання військово-спеціальних навчальних дисциплін у майбутньому дозволить молодому офіцеру, який має практичні навички самостійного пошуку та оволодіння, наприклад, прийомами та способами використання тих чи інших технічних засобів охорони державного кордону, засобів індивідуального захисту, технічних засобів для проведення спеціальної обробки підрозділів та ін., використовуючи відповідну документацію (інструкції), без сторонньої допомоги ефективно застосовувати новітні зразки озброєння і техніки, засобів захисту та ін., які надходять до підрозділів (органів) охорони державного кордону.

Висновок. Величина невизначеності у вирішенні професійних завдань визначає їх евристичний потенціал. Особливістю евристичних

методів навчання є розширення для кожного курсанта можливостей для самореалізації та самоактуалізації, що у свою чергу визначає виникнення у нього бажання творити. Кінцевою метою евристичного навчання є не отримання конкретних знань, а творча самореалізація курсанта. Тому у цьому випадку науково-педагогічним складом оцінюється не якість засвоєння певного обсягу знань з конкретної навчальної дисципліни, а творчі здобутки майбутнього офіцера-прикордонника у цій галузі. Результати теоретичного дослідження проблеми застосування евристичного методу викладання військово-спеціальних навчальних дисциплін та практичний досвід участі у навчально-виховному процесі дозволяють вести мову про випереджальний характер підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є опрацювання методичних рекомендацій щодо використання евристичного методу навчання під час проведення різних видів занять.

Список використаної літератури

1. Райко В. В. Методика підготовки та проведення тактико-стройових занять з майбутніми офіцерами запасу / В. В. Райко // Збірник наукових праць № 56/2010. Серія: Педагогічні та психологічні науки / гол. ред. Романишина Л. М. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2010. – С. 111–114.
2. Кабачинський М. І. Особливості використання інтерактивних методів навчання при вивченні військово-спеціальних дисциплін у вищому військовому навчальному закладі / М. І. Кабачинський, Т. В. Бунєєв, С. В. Сінкевич // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. В. В. Райко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2013. – № 3(68). – С. 103–112.
3. Сінкевич С. В. Методичні аспекти організації та проведення ротного тактичного навчання з майбутніми офіцерами запасу / С. В. Сінкевич // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. В. В. Райко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2013. – № 4(69). – С. 239–247.
4. Сінкевич С. В. Методика використання імітаційних засобів на польових заняттях з військово-спеціальних дисциплін / С. В. Сінкевич // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія :

Педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. В. В. Райко]. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2014. – №1 (70). – С. 157–164.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Бунєєв Т. В.

Стаття надійшла до редакції 23.05.2014

Синкевич С. В. Применение эвристического метода обучения – основа опережающего характера профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников

Статья посвящена методическим аспектам преподавания военно-специальных учебных дисциплин. Доказано, что основой опережающего характера профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников является применение эвристического метода обучения в ходе проведения занятий с курсантами по военно-специальным дисциплинам.

Ключевые слова: *военно-специальные дисциплины, опережающий характер, эвристический метод, будущие офицеры-пограничники, обучение, профессиональная подготовка.*

Sinkevych S. V. Application of heuristic teaching method – the basis of future border guard service officers advanced training

The article is devoted to methodological aspects of training within military and special disciplines. It is proved that the basis of future border guard service officers advanced training is the use of heuristic training method during cadets' military and special disciplines learning.

Evidently, the heuristic method cannot completely replace the traditional one, but it can be used as a supplement to traditional methods for the development of cadets' creative abilities. The results of the direct participation of the author in the educational process as a tutor of the training discipline "Radiation, chemical, biological protection of units" lead to the conclusion that the cadet always feels very positive while being a direct participant of any type of drills, when he is given an opportunity to get knowledge alone, even by trial and error.

In the future this approach to training within military and special disciplines will allow the young officer, who has the practical experience, for example, to search the techniques and methods of using some technical means of state border guarding, personal protective equipment, equipment for units special treatment and others, using appropriate documentation (instructions) without any assistance effectively apply the latest designs of weapons and equipment, which come to border guard organs.

The value of the uncertainty in solving professional tasks determines their heuristic potential. The feature of heuristic learning is an extension for each cadet opportunities for self-realization and self-actualization, which in turn determines the occurrence of his desire to create. The ultimate goal of heuristic learning is not receiving specific knowledge but cadet's self-realization. Therefore, research and training staff evaluates not the quality of specific knowledge within a particular discipline, but the creative achievements of the future border guard officers in the field practice. The results of a theoretical learning of the problem of heuristic method application within military and special training courses, and practical experience in the educational process make it possible to have an outstripping character of the future border guard service officers training.

Keywords: *military and special disciplines, outstripping character, heuristic method, future border guard service officers, education, professional training.*